

570630_ธรรมาธรรมะสงคราม ที่สันติ-เรื่อง นิโรธแบบพุทธเป็นไหน? ตอน ๑

พ่อครูว่า..วันนี้จะพูดถึงเรื่องลึกลับซึ่งหลายมุมที่ ภิกษุณีธรรมทินนา จะได้อธิบายคำตอบให้แก่อดีตสามี คือ อุบาสกวิสาข เป็นมุมที่ลึกมาก ผู้ได้ฟังก็คือผู้ที่เทวดาเลือกแล้ว จุฬเวทลลสูตร พระไตรปิฎก ฉบับหลวง (ภาษาไทย) เล่มที่ ๑๒

๔. จุฬเวทลลสูตร

การสนทนาธรรมที่ทำให้เกิดปีติ

[๕๐๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้:

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่พระวิหารเวฬุวัน อันเป็นสถานที่ให้เหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์. ครั้งนั้น วิสาขอุบาสกเข้าไปหาธรรมทินนาภิกษุณีถึงที่อยู่ อภิวัตแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

เรื่องสักกายทิฎฐิ

[๕๐๖] วิสาขอุบาสกครั้งนั้นนั่งแล้ว ได้ถามธรรมทินนาภิกษุณีว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายะ สักกายะ ดังนี้ ธรรมอะไรที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายะ?

ธรรมทินนาภิกษุณีตอบว่า คูกรวิสาขะผู้มีอายุ อุปาทานชั้น ๕ คือรูปุปาทานชั้น ๑ เวทูปาทานชั้น ๑ สัญญาอุปาทานชั้น ๑ สังขารุปาทานชั้น ๑ วิญญาณอุปาทานชั้น ๑ อุปาทานชั้น ๕ นี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายะ.

วิสาขอุบาสก ชื่นชม อนุโมทนา ภาษิตของธรรมทินนาภิกษุณีว่า ถูกละพระแม่เจ้า ดังนี้ แล้ว ได้ถามปัญหาต่อไปว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายสมุทัย สักกายสมุทัย ดังนี้ ธรรมอะไรที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายสมุทัย?

ธ. คุณกรวิสาขะผู้มีอายุ ตัดหน่าอันทำให้เกิดในภพใหม่ สหระคตด้วยความกำหนดคินดี เพลิดเพลินยิ่งในอารมณ์นั้นๆ คือ กามตัดหน่า ภวตัดหน่า วิภวตัดหน่า ตัดหน่านี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายสมุทัย.

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายนิโรธ สักกายนิโรธดังนี้ ธรรมอะไรที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายนิโรธ?

ธ. คุณกรวิสาขะผู้มีอายุ ความดับด้วยความคลายกำหนด ไม่มีเหลือ ความสละ ความสละคืน ความปล่อย ความไม่พัวพัน ด้วยตัดหน่านั้น นี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายนิโรธ.

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายนิโรธคามินีปฏิปทา สักกายนิโรธคามินีปฏิปทา ดังนี้ ธรรมอะไรที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายนิโรธคามินีปฏิปทา?

ธ. คุณกรวิสาขะผู้มีอายุ อริยมรรคมีองค์ ๘ คือ ปัญญาอันเห็นชอบ ๑ ความดำริชอบ ๑ วาจาชอบ ๑ ทำการงานชอบ ๑ เลี้ยงชีวิตชอบ ๑ ความเพียรชอบ ๑ ความระลึกรชอบ ๑ ความตั้งจิตไว้ชอบ ๑ นี้แล พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สักกายนิโรธคามินีปฏิปทา.

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า อุปาทานกับอุปาทานชั้นทั้ง ๕ เป็นอันเดียวกัน หรืออุปาทานเป็นอย่างอื่นจากอุปาทานชั้นทั้ง ๕?

ธ. คุณกรวิสาขะผู้มีอายุ อุปาทานกับอุปาทานชั้นทั้ง ๕ หาใช่อันเดียวกันไม่ อุปาทานเป็นอย่างอื่นจากอุปาทานชั้นทั้ง ๕ ก็หาใช่ไม่ ความกำหนดพอใจในอุปาทานชั้นทั้ง ๕ เป็นอุปาทาน ในอุปาทานชั้นทั้ง ๕ นั้น.

[๕๐๗] วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็สักกายทิฏฐิมีได้อย่างไร?

ธ. คุณกรวิสาขะผู้มีอายุ ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับในโลกนี้ ไม่ได้เห็นพระอริยะไม่ฉลาด ในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้ฝึกในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัพบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของสัพบุรุษ ไม่ได้ฝึกในธรรมของสัพบุรุษ ย่อมตามเห็นรูป โดยความเป็นตนบ้าง ตามเห็นตนว่ามีรูปบ้าง ตามเห็นรูปในตนบ้าง ตามเห็นตนในรูปบ้าง ย่อมตามเห็นเวทนา ... ย่อมตามเห็นสัญญา ... ย่อมตามเห็นสังขารทั้งหลาย ... ย่อมตามเห็นวิญญาณ โดยความเป็นตนบ้าง ตามเห็น

ตนว่ามีวิญญาณบ้าง ตามเห็นวิญญาณในตนบ้าง ตามเห็นตนในวิญญาณบ้าง อย่างนี้แล สักกายทิฏฐิจึงมีได้.

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็อย่างไรสักกายทิฏฐิจึงจะไม่มีฯ

ธ. คูกรวิสาขะผู้มีอายุ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้วในธรรมวินัยนี้ ได้เห็นพระอริยะ
ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ฝึกดีแล้วในธรรมของพระอริยะ ได้เห็นสัปบุรุษ ฉลาดในธรรม
ของสัปบุรุษ ฝึกดีแล้วในธรรมของสัปบุรุษ ย่อมไม่ตามเห็นรูป โดยความเป็นตนบ้าง ไม่ตามเห็น
ตนว่ามีรูปบ้าง ไม่ตามเห็นรูปในตนบ้าง ไม่ตามเห็นตนในรูปบ้าง ย่อมไม่ตามเห็นเวทนา ...
ย่อมไม่ตามเห็นสัญญา ... ย่อมไม่ตามเห็นสังขารทั้งหลาย ... ย่อมไม่ตามเห็นวิญญาณ โดยความ
เป็นตนบ้าง ไม่ตามเห็นตนว่ามีวิญญาณบ้าง ไม่ตามเห็นวิญญาณในตนบ้าง ไม่ตามเห็นตนใน
วิญญาณบ้าง อย่างนี้แล สักกายทิฏฐิจึงจะไม่มี.

เรื่องมรรค ๘ กับขั้นที่ ๓

[๕๐๘] วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็อริยมรรคมีองค์ ๘ ไฉน?

ธ. คูกรวิสาขะผู้มีอายุ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ คือ ปัญญาอันเห็นชอบ ๑ ความดำริชอบ ๑
วาจาชอบ ๑ ทำการงานชอบ ๑ เลี้ยงชีวิตชอบ ๑ ความเพียรชอบ ๑ ความระลึกรู้ชอบ ๑
ความตั้งใจไว้ชอบ ๑.

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็อริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นสังขตะหรือเป็นอสังขตะ?

ธ. คูกรวิสาขะผู้มีอายุ อริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นสังขตะ.

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ขั้นที่ ๓ (กองศีล กองสมาธิ กองปัญญา) พระผู้มีพระภาค
ทรงสงเคราะห์ด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘ หรือว่าอริยมรรคมีองค์ ๘ พระผู้มีพระภาคทรงสงเคราะห์ด้วย
ขั้นที่ ๓.

ธ. คูกรวิสาขะผู้มีอายุ ขั้นที่ ๓ พระผู้มีพระภาคไม่ทรงสงเคราะห์ด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘

ส่วนอริยมรรคมีองค์ ๘ พระผู้มีพระภาคทรงสงเคราะห์ด้วยขั้น ๓ คือ วาจาชอบ ๑ ทำการงานชอบ ๑ เลี้ยงชีวิตชอบ ๑ ทรงสงเคราะห์ด้วยศีลขั้น ๓ ความเพียรชอบ ๑ ความระลึกรู้ชอบ ๑ ความตั้งจิตไว้ชอบ ๑ ทรงสงเคราะห์ด้วยสมาธิขั้น ๓ ปัญญาอันเห็นชอบ ๑ ความดำริชอบ ๑ ทรงสงเคราะห์ด้วยปัญญาขั้น ๓.

เรื่องสมาธิและสังขาร

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็กรรมอย่างไร เป็นสมาธิ กรรมเหล่าใด เป็นนิमितของสมาธิ กรรมเหล่าใด เป็นเครื่องอุดหนุนสมาธิ การทำให้สมาธิเจริญ เป็นอย่างไร?

ธ. คูกรวิสาขะผู้มีอายุ ความที่จิตมีอารมณ์เป็นอย่างเดียว เป็นสมาธิ สติปัญญา ๔ เป็นนิमितของสมาธิ สัมมัมปธาน ๔ เป็นเครื่องอุดหนุนสมาธิความเสพคุ่น ความเจริญ ความทำให้มากซึ่งกรรมเหล่านั้นแหละ เป็นการทำให้สมาธิเจริญ.

[๕๐๕] วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็สังขาร มีเท่าไร?

ธ. คูกรวิสาขะผู้มีอายุ สังขารเหล่านี้ มี ๓ ประการคือ กายสังขาร วิจิสังขาร จิตตสังขาร.

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็กายสังขาร เป็นอย่างไร วิจิสังขารเป็นอย่างไร จิตตสังขารเป็นอย่างไร?

ธ. คูกรวิสาขะผู้มีอายุ ลมหายใจออกและลมหายใจเข้า เป็นกายสังขาร วิตกและวิจาร์ เป็นวิจิสังขาร สัญญาและเวทนา เป็นจิตตสังขาร.

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็เหตุไร ลมหายใจออกและลมหายใจเข้า จึงเป็นกายสังขาร วิตกและวิจาร์ จึงเป็นวิจิสังขาร สัญญาและเวทนา จึงเป็นจิตตสังขาร?

ธ. คูกรวิสาขะผู้มีอายุ ลมหายใจออกและลมหายใจเข้าเหล่านี้ เป็นธรรมมีในกาย เนื่องด้วยกาย ฉะนั้น ลมหายใจออกและลมหายใจเข้า จึงเป็นกายสังขาร บุคคลย่อมตรึกย่อมตรองก่อนแล้ว จึงเปล่งวาจา ฉะนั้น วิตกและวิจาร์ จึงเป็นวิจิสังขาร สัญญาและเวทนา

เป็นธรรมมีในจิต เนื่องด้วยจิต ฉะนั้นสัญญาและเวทนา จึงเป็นจิตตสังขาร.

เรื่องสัญญาเวทิตนโรธ

[๕๑๐] วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็การเข้าสัญญาเวทิตนโรธ เป็นอย่างไร?

ธ. คุณกรวิสาขะผู้มีอายุ ภิกษุผู้เข้าสัญญาเวทิตนโรธ มิได้มีความคิดอย่างนี้ว่า เราจักเข้าสัญญาเวทิตนโรธ ว่าเรากำลังเข้าสัญญาเวทิตนโรธอยู่ ว่าเราเข้าสัญญาเวทิตนโรธแล้ว ก็แต่ความคิดอันนำเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น อันท่านให้เกิดแล้วตั้งแต่แรก.

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็เมื่อภิกษุเข้าสัญญาเวทิตนโรธ ธรรม คือ กายสังขาร วจิตตสังขาร อย่งไหน ย่อมดับไปก่อน?

ธ. คุณกรวิสาขะผู้มีอายุ เมื่อภิกษุเข้าสัญญาเวทิตนโรธ วจิตตสังขารดับก่อน ต่อจากนั้น กายสังขารก็ดับ จิตตสังขารดับทีหลัง.

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็การออกจากสัญญาเวทิตนโรธสมาบัติ เป็นอย่างไร?

ธ. คุณกรวิสาขะผู้มีอายุ ภิกษุผู้ออกจากสัญญาเวทิตนโรธสมาบัติ มิได้มีความคิดอย่างนี้ว่า เราจักออกจากสัญญาเวทิตนโรธสมาบัติ ว่าเรากำลังออกจากสัญญาเวทิตนโรธสมาบัติว่าเราออกจากสัญญาเวทิตนโรธสมาบัติแล้ว ก็แต่ความคิดอันนำเข้าไปเพื่อความเป็นอย่างนั้น อันท่านให้เกิดแล้วตั้งแต่แรก.

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็เมื่อภิกษุออกจากสัญญาเวทิตนโรธสมาบัติ ธรรมคือกายสังขาร วจิตตสังขาร อย่งไหน เกิดขึ้นก่อน.

ธ. คุณกรวิสาขะผู้มีอายุ เมื่อภิกษุออกจากสัญญาเวทิตนโรธสมาบัติ จิตตสังขารเกิดขึ้นก่อน ต่อจากนั้น กายสังขารก็เกิดขึ้น วจิตตสังขารเกิดขึ้นทีหลัง.

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็ผัสสะเท่าไร ย่อมถูกต้องภิกษุผู้ออกแล้วจากสัญญาเวทียตนิโรธสมาบัติ? ฐ. คุณกรวิสาขะผู้มีอายุ ผัสสะ ๓ ประการ คือ ผัสสะชื่อสุณฺณฺยตฺตะ (รู้สึกว่าง)
ผัสสะชื่ออนิมิตฺตะ (รู้สึกว่ามีนิมิต) และผัสสะชื่ออัปฺณฺนิหิตฺตะ (รู้สึกว่ามีที่ตั้ง) ย่อมถูกต้องภิกษุผู้ออกแล้วจากสัญญาเวทียตนิโรธสมาบัติ.

วิ. ข้าแต่พระแม่เจ้า ก็ภิกษุผู้ออกแล้วจากสัญญาเวทียตนิโรธสมาบัติ. มีจิตน้อมไปใน
ธรรมอะไร โอนไปในธรรมอะไร เอนไปในธรรมอะไร?

ฐ. คุณกรวิสาขะผู้มีอายุ ภิกษุผู้ออกแล้วจากสัญญาเวทียตนิโรธสมาบัติ มีจิตน้อมไปใน
วิเวก โอนไปในวิเวก เอนไปในวิเวก.

พ่อครูว่า ถ้าคนเรามีชีวิตอยู่ก็ต้องมีจิตตั้งที่จะอยู่ ถ้าไปดับ ก็จะเป็นอสัญญีสัตว์ ถ้ามันยังมีอยู่ก็ต้องมีการ
ตั้งจิตที่จะอยู่ ถ้าคุณไม่ทำให้จิตพักจิตดับเลย คุณนอนคุณก็ทำงาน จะอยู่ในรูปภพ อรูปภพ นอกจาก
คุณ ไปฝึกดับขณะนอนก็เป็นอสัญญีสัตว์ชั่วคราว แต่มันไม่ดับหรรอก มันก็ฝันปรุงฟุ้งอยู่ มันมีแรงที่จะ
วุ่นวาย แล้วที่นี้ความอยากมันเยอะก็เลยปนกันและ ฝันวุ่นวาย คราวใดที่ฝันมันเกาะตัวดีก็เป็นเรื่องเป็น
ราว เกิดจากจิตที่มันออกมาทำงาน

พ่อครูว่า...ทวนเริ่มตั้งแต่ถามว่า สักกาย สักกายะคืออะไร? คำว่ากาย ตัวนี้ คืออุปาทานยึดมั่นถือมั่น
ตั้งแต่อบาย เป็นกามภพต้นๆ ต้องจับตัวให้ได้ก่อน เรียนรู้เพราะมันทุกหนทุก ร้ายแรง ต้องเอาตัวร้าย
ก่อน เขาถามต่อว่าแล้วพวกนี้(สักกายะ) มีอะไรเป็นสมุทัย ท่านก็ตอบ ว่าค้นหาเป็นสมุทัย

แล้วทำอย่างไรจะดับค้นหาได้?...ดับไม่เหลือเป็นนิโรธ และวิธีปฏิบัติเป็นอย่างไร?

เรื่องสักกายทิฏฐิ ภิกษุณีตอบว่า...ย่อมตามเห็นรูป โดยความเป็นตนบ้าง ตามเห็น
ตนว่ามีรูปบ้าง ตามเห็นรูปในตนบ้าง ตามเห็นตนในรูปบ้าง ย่อมตามเห็นเวทนา ... ย่อมตามเห็น
สัญญา ... ย่อมตามเห็นสังขารทั้งหลาย ... ย่อมตามเห็นวิญญูณ โดยความเป็นตนบ้าง ตามเห็น
ตนว่ามีวิญญูณบ้าง ตามเห็นวิญญูณในตนบ้าง ตามเห็นตนในวิญญูณบ้าง อย่างนี้แล
สักกายทิฏฐิจึงมีได้.

ซึ่ง อย่างเรามองเห็นนี่ก็เห็นเป็นตัวเรา ของเรา เห็นเป็นรูปปรสกถันเสียงสัมผัส หรือเป็น เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นเรานี้ก็อยู่แต่ภายในตัวเรา ยังไม่ออกไปนอก ถ้าออกไปนอกก็ไปยึดคนอื่น สมบัติ ข้าวของเป็นของเราอีก ซึ่งแม้แต่นื้อหนังมังสาที่ไม่ใช่ของเรา ในกองขันธ ๕ ก็ไม่ใช่ของเรา

อย่างเวทนา คุณกระทบรูป ถ้ามีอุปาทานก็จะรู้สึกชอบใจไม่ชอบใจ ก็ยึดเวทนา แล้วยึดว่าเป็นของฉัน อันนี้ดอกไม้ฉัน เหมือนกับคณฺหน้ำต่าง เขาบอกว่า FMTV นี้เป็นของหนู สัญญากำหนดว่าเป็นของฉัน เอาสัญญาไปกำหนดยึดว่าเป็นของฉัน แม้เวทนายึดว่าเป็นเวทนาของฉัน หรือปรุงแต่งสังขารแล้วก็ยึดเป็นของฉัน รวมแม้ประเทศไทยบางคนก็ยึดเป็นของฉัน พล.อ.ประยุทธ์ก็เป็นของฉัน คุณไปสั่งเขาสั่งได้ไหม?

สรุปแล้วในรายละเอียดของพระพุทธเจ้ามีมาก จนตามเห็นตนมีรูป เช่นเห็นว่าอารมณ์สุขมันมี แต่อรหัตต์เห็นว่าไม่มี แต่คนที่ยึดอยู่ก็เห็นว่ามี เราก็ต้องล้างจนกว่าจะไม่มี แล้วทวนซ้ำทวนย้อน จนไม่เหลือ แต่ไม่ได้หมายความว่าเวทนาไม่เหลือทั้งหมด แต่ว่าอุปาทานในวิญญาณในขันธ ๕ นั้นต่างหากที่ต้องทำลายไปไม่เหลือ

อย่างรสอร่อยของคุณก็ของคุณ ไปเทียบคนอื่นไม่ได้ ยึดถือไม่เหมือนกัน แม้รสอร่อยวันนี้กับวานนี้ก็ ไม่เหมือนกัน แม้เขาทำเหมือนเดิม แต่บางวันอารมณ์เสียก็ว่าไม่อร่อย หรือว่าคุณว่ารอร่อยเท่าเดิม แต่ว่า วัสดุที่เขาปรุงให้คุณในรายละเอียดแต่ละวันไม่เท่ากันหรือก ายต่างกัน สัญญาต่างกัน

แล้วทำอย่างไรจึงจะหมดสักกายทิฏฐิ?...ภิกษุณีก็ตอบว่า ธ. คุณกรวิสาจะผู้มีอายุ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว ในธรรมวินัยนี้ ได้เห็นพระอริยะ

ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ฝึกดีแล้วในธรรมของพระอริยะ ได้เห็นสัปบุรุษ ฉลาดในธรรม ของสัปบุรุษ ฝึกดีแล้วในธรรมของสัปบุรุษ...แล้วก็ได้ยึดว่าเป็นเราเป็นของเรา ไม่ยึดว่ามีในเราแล้ว ยกตัวอย่างแต่ก่อนเราเคยมีความรู้สึกชอบช้งกับสิ่งใด แต่เมื่อปฏิบัติได้แล้ว ก็ไม่ได้มีอารมณ์เช่นเดิม ไม่ชอบไม่ช้ง แต่ก็รู้เห็นเหมือนกันคนทั่วไป ส่วนคนที่ยึด ก็จะรู้สึกชอบหรือช้งได้ ต่างกันไปเพราะ สัญญากันคนละอย่าง

อัสสาทะเป็นตัวใคร่อยาก เป็นกาม ซึ่งเป็นสิ่งที่แต่ละคนกำหนดสัญญา Specification เอง จะขนาด

น้ำหนัก สีสรร รูปร่าง แม้แต่อารมณ์เช่นนี้อย่างไรก็ของคุณ คุณอาจพูดเหมือนกัน ว่าอารมณ์ชอบหรือชัง คุณก็เข้าใจว่า คุณหรือผลึก แล้วอาการมันมาก น้อย แรงแก่ไหนก็ของใครของมัน องค์กรประชุมที่เกิดคุณไปกำหนดหมายไว้อย่างไร ของใครของมัน ซึ่งละเอียดมาก ไม่เท่ากันไม่เหมือนกันหรือ อาจจะใกล้เคียงกัน แต่ก็ไม่เหมือนกัน แต่ถ้ามันไม่เหมือนกับใครเลยคุณก็ไม่ต้องแย่งกับใคร แต่ว่าคุณก็แย่ง เพราะว่าคุณก็นึกเอาหาบายๆว่าเหมือนกัน แม้แต่แปลก็ไม่เหมือนกัน ปริมาณสองตัว เหมือนกันแทบไม่ต่างกันก็มีจุดต่าง ยิ่งเป็นนามธรรมก็ไม่มีเท่ากันหรือ ในรายละเอียด

เขาดูไปถึงอาริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งเป็นเรื่องของมนุษย์ที่จะต้อง มี ตั้งแต่ คิด พูด ทำ แล้วก็รวมเป็น อาชีพ มีหน้าที่นั้นนี้ตามแต่ละคน เราก็คิดว่าอันไหนเป็นสัมมา ไม่ทำมิจา งานใดที่เขาเรียกว่าอาชีพก็ว่า คือการได้เงิน แต่อย่างพวกเรามีงานหลักแต่ไม่ได้เงิน หรือเขาดูว่านักบวชทำอะไรเป็นอาชีพ บางรูปเทศน์เป็นอาชีพ ได้สิ่งแลกเปลี่ยน บางรูปก็เทศน์แต่ก็ไม่ได้รับค่าตอบแทน ไม่ได้เอาสิ่งแลกเปลี่ยน ทำงานสร้างสรรค์เสียสละเป็นประโยชน์ หรืออย่างคุณนายมีอาชีพเป็นแม่บ้าน เลี้ยงลูก แต่ก็ไม่ทำ แต่แกวันๆเอาแต่เล่นไพ่ แล้วแกมีอาชีพเป็นเล่นไพ่ไหม? สรุปคืออาชีพก็คือสิ่งที่ทำเป็นชีวิต ทำเป็น ส่วนมากเลย เลี้ยงชีพอยู่ อยู่ในสังคม ถ้าคุณไปเป็นนายกฯ คุณก็ไม่ต้องวุ่นวายสะสม คุณจะกินเขาก็มีคนประเคนให้ จะไปไหนก็มีคนไปรับไปส่ง คุณไม่ต้องกังวลเลยก็ดูแลบริหารประเทศไป มีคนรับช่วง งานหมด แล้วจะไปเอาเงินมาเก็บไว้ทำไม จะจ่ายอะไรก็มีคนจ่ายให้ แล้วถ้าคุณไม่มีกิเลสก็ไม่ต้องไปซื้อของให้คนรักเป็นต้น

ภาคปฏิบัติเป็น สัมมัตตปธาน ๔ เป็นเครื่องอุดหนุน คือ สังวรปธาน ปหานปธาน ภวานาปธาน อนุรักษณาปธาน วิธีปฏิบัติต้องมีผัสสะ ต้องมีสังวรสำรวมอินทรีย์จึงรู้กิเลสสักกายทิฎฐิ พากเพียรสังวร แล้วต้องปหานกิเลสได้ จนเกิดผลเป็นภวานา(ไม่ใช่ว่าไปนั่งท่องบ่นเป็นภวานา) อนุรักษณาปธานคือ รักษาผล สัมมัตตปธาน ๔ เป็นเครื่องอุดหนุน การเสพคุณความเจริญทำให้เกิดภวานา ทำให้มากพหู ลีก็มมัง ทั้งเสพคุณ เป็นการทำให้สมาธิเจริญ เป็นปัญญาข้อที่ ๒ ของโสดาบัน

สังขารมีเท่าไร? ก็ ลมหายใจเข้าลมหายใจออกนี่เป็นกายสังขาร? ก็เห็นใจคนเข้าใจไม่ได้ ลมหายใจก็เป็นมหาภูตรูป ซึ่งสังคมสมัยนั้นนั่งหลับตาปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งอาตมาอธิบายว่าลมหายใจเข้าออก คุณต้องมีสติอยู่ทุกเมื่อ เวลานั้นกายคตาสติสูตร ท่านก็มาเน้นอิริยาบถกาย แต่สติปัญญา ๔ ท่านก็เน้นสติปัญญา แล้วก็อานาปานสติสูตรท่านก็เช่นกัน ซึ่งสามสูตรนี้เหมือนกัน เป็นองค์รวม ท่านเหลือตั้ง

ไว้ประนีประนอมกับคนยุคนั้นต่างหาก ถ้าตัดพรวดเลยเขาก็ขาดสิ่งเชื่อมต่อกับเขา

แล้วบอกว่า วิตก วิจาร คือวิสังขาร ซึ่งอาตมาขยายว่า มีวิตก วิจัย วิจาร วิมุติ วิจักขณ์ นั้นอยู่ในองค์ ๗ ของสังกัปปะ ๗ ให้เราพิจารณาตั้งแต่เริ่มดำริ แล้วมีการปรุ่ร่วมใหม่ มีกามวิตก หรือพยายามวิตกใน นั้นหรือเปล่า ก็ต้องมาวิจัย วิจาร ให้เห็นตัวจริงของกิเลส เวทนาในเวทนา จิตในจิต ซึ่งเป็นองค์รวมคือ กาย